

मूल्यधिष्ठित शिक्षणातील मूल्ये

Dr. Vaishali Jagannath Ragde (Jadhao)

Principal

Late Narmadabai Bodkhe Adhyapak Mahavidyalaya, Telhara

Dist. Akola. (Maharashtra) India

जन्मापासून मृत्यूपर्यंत मानवाला यशाची आस लागलेली असते आणि त्याची यशासाठी सदैव धडपड चाललेली असते. हे यश शिक्षणात, खेळामध्ये नोकरीत, धंद्यात, प्रेमात, संसारात आपल्या जीवनाच्या सुरुवातीस, मध्यावर आणि सायंकाळीही हवे असते.

आपल्या मनाची प्रसन्नता असणे, समाजातील जाणत्या व्यक्तींचा आदर प्राप्त होणे, लहान मुलांचे प्रेम संपादन करता येणे, प्रामाणिक टीकाकारांकडून गुणग्राहकता, मित्र म्हणविणाऱ्यांनी केलेल्या वंचनेने कडवटपणा न येणे, जगाचे रूप पालटण्यात थोडा का होईना हातभार लावलेला असणे आणि कुणाचेही दुःख थोडेफार कमी करणे हे खरे जीवनातील यशाचे मोजमाप होय.

जीवनातील यशाकरिता आवश्यक असलेल्या गोष्टी दुर्दम्य इच्छा, उत्साह, भावनिक सुरक्षितता, आत्मविश्वास, धोके पत्करण्याची तयारी, निर्भयपण, बुद्धी, प्रयत्नवादीवृत्ती, कृती आणि प्रयत्नांचे सातत्य ह्या होत.

स्वतःच्या स्वार्थापलीकडे इतरांना जीवनात आनंद लाभावा म्हणून जेवढ्या प्रमाणात व्यक्ती प्रयत्न करील तेवढ्या प्रमाणात तिचे आयुष्य यशस्वी होईल.

आपल्या भारतीय संस्कृतीत मानवास सुखी जीवन लाभण्याकरिता अनेक उत्तमोत्तम आचारविचार, तत्वज्ञान सांगितले आहे. ही शिदोरी आपल्याला आयुष्यभर पुरून उरेल एवढी आहे.

आपली भारतीय संस्कृती जगातील सर्वांत प्राचीन संस्कृती आहे. ही मूलतः बुद्धिवादी, तर्कशुद्ध आणि वास्तववादी आहे. आपला समाज हा शब्दप्रामाण्यवादी असला तरी हा ज्ञान आणि विज्ञान यांचा उपासक आहे. हा सर्व धर्मसमभाव मानतो. आपल्या संस्कृतीत विविध आचारधर्म सांगितले आहेत. जीवनाच्या प्रत्येक अंगाला त्यांनी स्पर्श केला आहे हे महत्वाचे आहे. आपल्या संस्कृतीने व्यक्तीने व्यक्तीशी, समाजाशी आणि राष्ट्राशी कसे वागावे यांचे आदर्श आपल्या समोर ठेवले आहेत. सर्वांशी म्हणजेच इतर जीवसृष्टीशीही प्रेमाने, विश्वासाने व बंधुभावाने, स्वार्थ सोडून परोपकारी व्हावे, सर्वांच्या सुखाची इच्छा करावी. हे प्रत्येक धर्म शिकवतो.

असे जरी असले तरी पिढ्यांपिढ्यांतील अंतर व्यक्तीच्या वरवरच्या आचारात आणि विचारात सतत बदल होतो आहे. आपण त्याला आनंदाने सामोरे जाऊन स्वतःला सामावून घेतले पाहिजे. म्हणजे व्यक्ती दुःखी होणार नाही. काल हेच दुःखावर गुणकारी औषध आहे. तशीच प्रार्थनाही मनःस्वास्थ्याला उपकारक ठरते. जोपर्यंत मानव हा विचारशील

प्राणी आहे तो पर्यंत जनरेशन गॅप ही राहणारच. त्यावर काहीही उपाय नाही. आचारविचार बदलले तरीही मानवी प्रवृत्ती ह्या त्याच राहतात.

सृष्टीतील इतर सजीव प्राणी, वनस्पती इत्यादीपेक्षा मानवजातीला प्रगल्भ बुद्धीचे वरदान (का शाप?) लाभले आहे, यामुळे इतर जीवसृष्टीस नैसर्गिकरित्या लाभलेल्या आहार, निद्रा, निवारा, भय आणि काम ह्यापेक्षा जास्त गरजा उदा. वस्त्रे, पैसा, दागदागिने इत्यादी मानवाने निर्माण केल्या आहेत. जास्तीत-जास्त गरजा तो वाढवित गेला आहे. मानवाला बुद्धिबरोबर सत्-असत् विवेकबुद्धिही लाभली आहे. पण मानव त्यातील सद्बुद्धिचा फार कमी उपयोग करतो.

आज आपल्या सभोवतालच्या समाज संघर्षात्मक, वैचित्र्यपूर्ण, विविध स्वभावातील व्यक्तीचे विविधरंग, फसवणूक आणि विषमता यांनी भरलेले दिसते. विज्ञानाची घोडदौड, वाढती लोकसंख्या, अर्थशास्त्राला मिळालेली चालना, तसेच एकत्र कुटूंबसंस्थेचा अभाव ह्यामुळे व्यक्तिजीवन जास्त स्पर्धात्मक होत आहे. त्याचबरोबर निरनिराळे व्यवसायही एकामागोमाग एक उपलब्ध होत आहेत. या स्पर्धात्मक जगात जी व्यक्ती जास्त सुयोग्य असेल ती उत्तम प्रकारचे जीवन जगेल. उत्तम जीवनाकरिता व्यक्तीने आपली लायकी सतत वाढवीत नेली पाहिजे आणि त्याच्या जोडीला अमाप कष्ट करण्याची तयारी ठेवली पाहिजे.

यासाठीच जीवन जगत असताना काही मूल्ये, आदर्श, सदविचार यांचा विचार करणे अत्यंत आवश्यक आहे. त्यांचा आचरणात उपयोग केला पाहिजे. एका पिढीकडून दुसऱ्या पिढीकडे हे संस्कार संक्रमित केले पाहिजे. शासनाने मूल्य शिक्षणासंदर्भात पाऊल उचलले आहे. व त्याप्रमाणे प्राथमिक व माध्यमिक विभागात मूल्यशिक्षण हा अभ्यासक्रम सुरु केला आहे. राष्ट्रभक्ती, राष्ट्रीय एकात्मता, सर्वधर्म सहिष्णुता, स्त्रीपुरुष समानता, श्रमप्रतिष्ठा, वैज्ञानिक दृष्टिकोन, सौजन्यशीलता, संवेदन शीलता, वक्तशीरपणा, नीटनेटकेपणा इत्यादी मूल्यांची जोपासना केली पाहिजे.

अशाप्रकारे आवश्यक असणारी मूल्यधिष्ठित शिक्षणातील जी मूल्ये आहेत ती जीवन जगण्याचा मार्ग दाखवतात व सुखी जीवन जगण्यास हातभार लावतात.